

V. OLVASÓSZOLGÁLAT

2012-ben már a könyvtári világban is egyre inkább tapasztaltuk az elektronikus mobil eszközök (okostelefon, táblagép) és e-könyv olvasók terjedését. Március óta az Akadémiai Kiadó és a Complex Kiadó e-könyvei (kb. 100 cím) Könyvtárunkban is elérhetők a Digitális Dolgozószoba öt számítógépén és egy e-könyv olvasó készüléken. A kiadók így kívánták népszerűsíteni új szolgáltatásukat, a Könyvtárnak pedig ez jó alkalmat kínált arra, hogy közelebbről megismerje olvasóinak az új eszközzel kapcsolatos szokásait és igényeit. Szeptemberben egy szakmai rendezvényen tekintettük át a kiadók és a könyvtárosok tapasztalatait és a jövőbeli lehetőségeket.

A Könyvtár népszerűsítését is szolgálta részvételünk az ELTE Múzeum körüli tömbjében szeptember 11-én megrendezett Könyvtári Napon, amelyre immár hagyományosan minden tanév elején sor kerül. Itt bemutattuk szolgáltatásainkat, kiadványainkat, és a diákoknak kedvezményes beiratkozásra is volt lehetőségük.

Az olvasók igényeihez alkalmazkodva, 2012-ben négyhetes nyári szünetet tartottunk; ez azonban csak szűkösen volt elegendő a nagy mennyiségű szabadpolcos folyóirat-állomány szokásos évi átrendezéséhez és a szabadságok kiadásához. A nyári szünet alatt megújult a központi olvasóterem gépparkja: az Informatikai Osztály ún. „vékony kliensekre” cserélte a 18 olvasói számítógépet; ezek néhány központi szerverhez kapcsolódnak. Zökkenőmentesen sikerült átállni az új, biztonságosabb rendszerre, a változással a használók is elégedettek.

1. Olvasóforgalom, kölcsönzés

2012-ben a könyvtár regisztrált használóinak száma 5.183 volt; közülük a könyvtárat aktívan használók száma 3.551 fő. Az év során 683 új beiratkozót regisztráltunk; 299 napi olvasójegyet, 521 regisztrációs jegyet és 98 öt alkalomra szóló látogatójegyet állítottunk ki. Beiratkozási díjakból idén nettó 2.577.000 Ft bevételünk volt.

A központi olvasótermeket és a digitális dolgozószobát olvasóink 27.206 alkalommal vették igénybe (ebből a digitális dolgozószoba forgalma: 1.568 látogatósi alkalom). A kikölcsönzött dokumentumok száma a korábbi évekhez képest nem változott jelentősen: az év során 16.553 könyvet kölcsönöztek. A helyben kölcsönzés (raktári kérés olvasótermi használatra) sajnos csökkent: olvasóink 82.183 könyvet és folyóiratot kértek helyben

használatra. A szabadpolcos állomány dokumentumait statisztikánk szerint kb. 15.600 alkalommal vették kézbe. Az ALEPH-ben regisztrált, ill. a folyóirat-előkészítési űrlapon beérkezett on-line előjegyzési és dokumentum-előkészítési kérések száma kb. 1.850 volt.

A könyvtárhasználók képzettség és foglalkozás szerinti megoszlása nem változott számottevően. A dokumentumhasználat azonban évek óta mind jobban eltolódik a szűkebben vett gyűjtőkörünk (irodalomtudomány, nyelvészet, ókortudomány) irányába. Ennek oka valószínűleg nem annyira az érdeklődés hiánya, mint inkább az, hogy anyagi források híján csak a fő gyűjtőkörbe tartozó dokumentumok beszerzésére van mód.

A használók tudományos fokozat és foglalkozás szerinti megoszlása (%)

	Könyvolvasó	Folyóiratolvasó
MTA rendes és levelező tagja	0,6	0,5
Egyetemi tanár, tudományok doktora, kandidátus	32,8	19,2
Egyetemi oktató	4,8	19,8
Tudományos kutató, PhD hallgató	14,8	19,4
Nem főfoglalkozású kutató	15,8	27,0
Egyetemi hallgató	23,4	11,9
Egyéb	7,9	2,1
	100,0	100,0

Az állomány használatának megoszlása szakok szerint (%)

Szakcsoport	Könyv	Folyóirat
0 általános művek	0,8	2,4
1/2 filozófia, pszichológia, vallás	17,8	6,5
3 társadalomtudomány	6,3	11,3
5 természettudomány	1,2	12,0
6 alkalmazott tud.	0,9	4,0
7 művészetek	3,3	3,3
80 nyelvtudomány	11,8	16,4
82 irodalomtudomány	35,1	15,4
9 földrajztudomány, régészet, történettudomány	22,8	28,8
Összesen	100,0	100,0

2. Különgyűjtemények olvasói

A Kézirattárnak 343 beiratkozott olvasója volt, akik 1.349 könyvtári használat során 67.076 dokumentumot használtak. Továbbra is kiemelten nagy volt az érdeklődés az Akadémia kis-, ill. nagygyűléseinek jegyzőkönyvei, hivatali (RAL) iratai, Kosztolányi Dezső kéziratái, valamint a Történettudományi Bizottság másolat-gyűjteményének olasz oklevelei iránt, de Arany János levelezését, Reguly Antal jegyzeteit, Balázs Béla és Szabó Lőrinc kézirateit is sokan tanulmányozták.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményét a következő nevesebb olvasók vették igénybe: Ács Tibor (MTA doktora), Adamik Tamás (MTA doktora), Benkő Samu (az MTA külső tagja), Bojtár Endre (MTA doktora), Dávidházi Péter (MTA levelező tagja), Domokos Mátyás Zoltán (MTA doktora), Erdélyi István (MTA doktora), Heltai János (MTA doktora), Honti László (MTA rendes tagja), Horváth Iván (MTA doktora), Kabdebó Lóránt (MTA doktora), Korompay János (MTA doktora), Madas Edit (MTA doktora), Miskolczy Ambrus (MTA doktora), Pléh Csaba (MTA rendes tagja), Ritoók Zsigmond (MTA rendes tagja), Szegedy-Maszák Mihály (MTA rendes tagja), Szűcs András (MTA levelező tagja), Várkonyi Ágnes, R. (MTA levelező tagja).

Külföldi kutatók: Clark, Jonathan P. (Concordia College of the Evangelical Lutheran Church in America), Dinca, Adinel Ciprian (Román Tudományos Akadémia), Magina, Adrian (Muzeul Banatului Montan Resita), Ivshin, Leonid (Udmurt Institute of History, Language and Literature), Vashchenko, Mihail (Institut of Slavic Studies, Moszkva).

A Kézirattár honlapjai közül a legtöbben a Radnóti Miklós-honlapot nézték meg (29.268 látogató), de szép számban volt látogatója a többinek is: Carbo (10.119), Pápai Páriz Ferenc (9.546), Bolyai (6.207).

A Mikrofilmtárnak 531 távhasználója, 936 személyes (megrendelő + helyben olvasó + kölcsönző) látogatója volt, ebből 11 kölcsönző, 68 beiratkozott olvasó, akik 504 alkalommal 1451 dokumentumot olvastak helyben. Sokan kutatták a Keleti Gyűjtemény (Goldziher levelezés, Kaufmann Gyűjtemény stb.) és a Kézirattár anyagait. Idén kiemelten nagy érdeklődés volt a Kosztolányi hagyatékról készült mikrofilmek iránt. A különgyűjtemények anyagaiból a magyar olvasók mellett erdélyi, török, lengyel és német kutatók is dolgoztak.

A Keleti Gyűjtemény olvasótermét olvasóink 6.217 alkalommal vették igénybe és 21.542 könyvet, folyóiratot, illetve kéziratot tanulmányoztak. Az olvasók többsége felsőbb évfolyamos egyetemista és PhD hallgató volt, de a Gyűjtemény rendszeres olvasói között

nagy számban található az MTA tagjai és doktorai is. A keleti képzéseket indító felsőoktatási intézmények csoportokban is küldtek első éves hallgatókat, akik könyvtárhasználati, kutatás módszertani segítséget kaptak. Külföldről nemcsak levélben fordultak hozzánk unikális kéziratainkkal kapcsolatos kérésekkel, hanem gyakran személyesen is a Gyűjteményben kutattak külföldi tudósok a világ minden tájáról.

Kiugróan magas a látogatottsága a Keleti Gyűjtemény digitális honlapjainak, így a kéziratokat teljes terjedelmükben tartalmazó Kaufmann-gyűjtemény a Könyvtár leginkább látogatott honlapja: (17.820/76.129), amelynek tavaly 3.435 visszatérő olvasója volt. Változatlanul igen népszerű a Csoma-gyűjtemény (7.454/18.846), 1.048 visszatérő olvasóval, harmadik helyen a hongkongi Stein-kiállítás anyagát megjelenítő digitális gyűjteményünk áll.

A Lukács Archívumot 2012-ben 40 külföldi látogatta meg. Egy részük hosszabb kutatómunkát végzett, mások egy-egy alkalommal jöttek, megint másokat a LAK mint múzeum érdekelte: Lukács György emlékszobája, kéziratai, könyvei, levelezése, családi dokumentumok, fotók stb. Növekszik a gyűjtemény hazai vendégeinek száma, és kibővült a körük: nemcsak filozófusok, esztéták, irodalmárok, hanem egyre több képzőművész és művészettörténész látogatja. Tavasszal előadást és szemináriumot tartott az Archívumban Manfred Frank, a Tübingeni Egyetem professor emeritusa.

3. Tájékoztatás

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben adnak tájékoztatást olvasóinknak és a hozzánk forduló érdeklődőknek. A technikai jellegű kérdések (általános információ a könyvtár, ill. a könyvtári rendszer használatáról, szolgáltatásairól, ezekkel kapcsolatos felvilágosítás, ügyintézés) száma kb. nyolcezerre becsülhető; hosszabb kutatást igénylő referenz kérdés 3.927 volt. Emellett elektronikus hírlevelünkben tájékoztatjuk olvasóinkat a Könyvtár aktuális rendezvényeiről, az éppen kipróbálható online adatbázisokról, új beszerzésű külföldi könyveinkről (2012-ben 12 ilyen lista készült). Könyvtárunk kiadványait folyóirattárunkban is árusítjuk, ebből 2012-ben nettó 48.000 Ft folyt be.

A Kézirattárban személyesen és hosszabb időt igénylő levélbeli tájékoztatásban az alábbiak részesültek: Simonné Pallós Piroska és török kolléganője (Muğla Üniversitesi), a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma, Váci Sándor mérnök (London), Cultiris Kulturális Képügynökség.

A Keleti Gyűjtemény kiadványai közvetlenül a Gyűjteményben is megvásárolhatóak, helyi értékesítésükből 63.560 Ft bevétel származott. A Keleti Gyűjtemény továbbra is rendszeresen, tematikus bontásban, a honlapon teszi közzé új beszerzésű külföldi könyveit. Ezen kívül a Gyűjtemény munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben adnak tájékoztatást az olvasóknak és a hozzájuk forduló hazai és külföldi érdeklődőknek.

4. Használók képzése, oktatás

A Tájékoztatói és Olvasószolgálati Osztály 2012-ben 11 látogatói, ill. hallgatói csoportot fogadott (összesen 164 főt); ezek a következők voltak:

Kutató Diákok Országos Szövetsége tagjai,
Magyar Táncművészeti Főiskola hallgatói,
KRE BTK angol szakos hallgatói, (3 csoport)
KRE BTK szabad bölcsészet szakos hallgatói,
CEU Department of Medieval Studies hallgatói,
Fulbright-ösztöndíjasok csoportja,
Magyar Honvédség Nyugdíjas Klub tagjai (2 csoport)
MOL Zrt. Műszaki Könyvtára könyvtárosai

Az egyetemek képzési rendjéhez igazodva tavasszal és ősszel is meghirdettük használó-képzési kurzusainkat; ezeken 44 fő vett részt, elsősorban bölcsészhallgatók. Ebben az évben két könyvtár szakos egyetemi hallgatót fogadtunk szakmai gyakorlatra.

A korábbi évek hagyományai szerint a Kézirattár folytatta a bölcsész MA és PhD hallgatók szaktájékoztatását, illetve elősegítette kisebb szemináriumok helyben történő megtartását, amelyek a gyűjtemények kéziratos anyagára támaszkodtak. Ezek közül megemlíthetők a CEU, a PPKE BTK, valamint KRE diákjai.

Októberben három, novemberben négy alkalommal Krähling Edit irányításával a PPKE 4 klasszika-filológus hallgatója végzett önálló kutatási feladatot kéziratári gyakorlat keretében. A hallgatók decemberben klasszikus szerzők műveit tartalmazó régi könyvekről írt dolgozatukkal számoltak be az elvégzett munkáról.

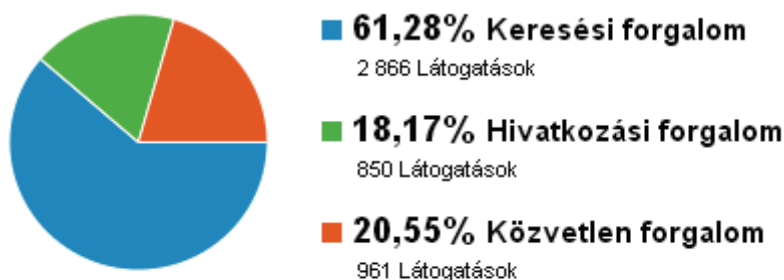
A korábbi évek hagyományai szerint a Keleti Gyűjtemény és a Kézirattár folytatta a bölcsész MA és PhD hallgatók szaktájékoztatását, illetve elősegítette kisebb szemináriumok helyben történő megtartását, amelyek a gyűjtemények kéziratos anyagára támaszkodtak. Ezek

közül megemlítendő a CEU, a PPKE BTK, valamint az ELTE BTK több szakának diákcsoportja, illetve a Tan Kapuja Buddhista Főiskola hallgatói.

A 2011-es TÁMOP-projekt keretében létrehozott *Minerva* oktatóprogram, mely a használóképzés online formáját valósítja meg nagy népszerűségnek örvendett a használók körében, amelyet az alábbi ábra szemléltet:

A MINERVA online oktató felület látogatottsága 2012-ben

4 677 személy látogatta meg ezt a webhelyet

5. Könyvtárközi kölcsönzés

A könyvtárközi kölcsönzésben a 2012-es év nagy újdonsága volt, hogy a két országos közös katalógus, a MOKKA és az ODR egyesítése után január 2-án megkezdte működését az új ODR-portál, amelynek nemcsak a keresőfelülete újult meg, hanem a könyvtárközi kérések kezelése és nyilvántartása is teljesen átalakult. Munkatársaink az új használói felület tesztelésével segítették a DEENK fejlesztőinek munkáját; a portál a kezdeti nehézségek után az év során egyre jobban működött.

2012-ben a hozzánk beérkezett kérések száma 1.840 volt, (2011-ben 2.561 db), ezekből 902 kérés könyvekre, 938 kérés folyóiratokra vonatkozott; a partner könyvtárak a korábbi évekhez képest jóval kevesebb könyvkérést indítottak hozzánk, a folyóiratok iránti igény nem változott. A kért másolatokat idén is szinte kizárólag elektronikus formában szolgáltatottuk, munkatársaink 9.600-nál is több oldalt szkenneltek be; az online előfizetéses adatbázisokból 89 cikket (2011-ben 68-at) küldtek PDF formátumban a kérő könyvtáraknak.

A beérkező kérések számának csökkenése igen sajnálatos; ennek egyik oka lehet, hogy a kisebb könyvtáraknak gondot okozhatott az új portál használata. A másik, hogy online

katalógusunkból évek óta csak nagy késéssel vagy egyáltalán nem kerülnek be a könyvek rekordjai az országos közös katalógusba.

Az olvasóink számára indított könyvtárközi kölcsönzési kérések száma továbbra is jelentősen növekszik, idén 886 db volt (2010-ben 539, 2011-ben 690 db). Ezen belül kissé nőtt a külföldről kért dokumentumok aránya: 303 kérés (34 %); belföldről 583 dokumentumot kértünk. A kérésekből 709-et eredetiben, 103-at elektronikus formában, 10 darabot fénymásolatban teljesítettek partnereink. Idén is folytattuk a kedvezményes külföldi könyvtárközi kölcsönzést: egy-egy olvasó öt kötetet kérhetett 50%-os áron, 2.250 Ft-ért; 64 olvasónk vette igénybe a kedvezményt. A kölcsönzési díj felét a Könyvtár fizette, ez nettó 545.000 Ft költséget jelentett.

A könyvtárközi kölcsönzés számadatai 2012-ben (dokumentumok, db)

Kérés	Szám	Teljesítés	Eredeti	Nyomtatott	Elektronikus
beérkezett	1840	adott	825	8	934
küldött	886	kapott	709	10	103

6. Raktározás, állományellenőrzés

2012-ben a Gyűjteményfeltáró Osztálytól az Olvasószolgálat 7.024 könyvtári egységet vett át raktározásra, ezek megoszlása a következő: 6.952 db könyv, 20 db CD-ROM, 29 db DVD és 23 db Lieferung.

Törökbálinti raktárunkban az előző évi nagy mennyiségű apasztást követően 2012-ben fejeződött be a cseretartalékokat képező folyóirat-állomány készletnyilvántartásának aktualizálása, és az itt tárolt dokumentumok átrendezése. Ebben az évben is folyamatosan zajlott a 200.000-es raktári jelzetű könyvállomány kiszállítása Arany János utcai raktárunkból a DEPÓ-ba. Innen az év folyamán olvasói kérésekre és retrospektív feldolgozásra is rendszeresen szállítottunk be anyagot. A külső raktár éves forgalma mintegy 9.800 könyvtári egység volt; a beküldött dokumentumok megoszlása gyűjteményi egységenként: az Olvasószolgálatra 3.513 db könyv, a Folyóirat-olvasóba 3.854 kötet folyóirat, a Keleti Gyűjteménybe 2.421 db könyv, a Kézirattárba 33 db disszertáció, a Levéltárba 158 levéltári doboz és 1.160 levéltári dosszié.

2012-ben már mindkét raktárrészben korszerű szellőztető-berendezés működött, így a raktárak hőmérséklete és páratartalma egész évben megfelelő volt. Sajnos az új raktári

területen az üveglablakok szigetelése tönkrement, a nyári esőzések idején a raktár többször is beázott.

A Lukács Archívumban megkezdődött a hagyatéki könyvtár régi (1850 előtti kiadású) könyveinek összeírása – a kb. 8000 cím felének átvizsgálása történt meg eddig (ebből mintegy 100 régi könyv), a munka 2013-ban folytatódik.

Az év során olvasóink által elvesztett könyvek adatait átadtuk a Gyűjteményszervezési Osztálynak pótlásra, ill. törlésre.

A Keleti Gyűjteményben megtörtént a Kaufmann-gyűjtemény, valamint a török, perzsa és arab kéziratok teljes körű állományellenőrzésére került sor.

7. Állományvédelem

Kötészeti műhelyünk valamennyi gyűjteményi egységünk számára végez munkát. 2012 januárjától a csoport létszáma egy fővel csökkent, így a bekötött dokumentumok száma jelentősen csökkent: összesen 1.899 könyv, ill. folyóirat kötése készült el (2011-ben 2.331 db), ezek kötésfajta szerinti megoszlása a mellékelt táblázatban látható. Restaurálásra sajnos mindössze négy kötet esetében kerülhetett sor. Ebben az évben sem volt pénz sem a műhely felújítására, sem a kötészeti eszközök és gépek korszerűsítésére. A második félévben a Könyvtár sikerrel vett részt a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma pályázatán: 350.000 Ft támogatást nyert a kötészeti műhely számára, kis értékű eszközök és szakmai anyagok beszerzésére. Ezt az összeget 2013-ban fogjuk felhasználni.

A kötészeti műhely szolgáltatásai az egyes osztályok számára (db)

Kötésfajta	Olvasószolgálat	Folyóíratár	Keleti Gyűjtemény	Kézirattár	Összes
ragasztott	1.157	349	158	2	1.666
fűzött	31	10	49	0	90
csíkozott	0	86	50	0	136
gerincjavítás	0	0	3	0	3
restaurálás	2	0	2	0	4
téka	4	32	0	0	36
összesen	1.194	477	262	2	1.935

2012-ben a Kézirattár, az NKA 2129/0228 azonosító számú, a Keleti Gyűjteménnyel közös pályázatán elnyert pénzből 643.000 Ft-ot fordított restaurálásra és állományvédelemre. Az összegből megkezdődött Szabó Dezső kéziratok hagyatékának tisztítása és konzerválása, továbbá három igen értékes, ám rossz állapotú, fertőzött 16. és 17. századi nyomtatvány restaurálása.

Megvalósult az NKA Könyvtári Kollégiumához 2011-ben restaurálásra benyújtott pályázat, melynek keretében 1.000.000 Ft-ot kaptunk, ehhez 30 % önrész, 429.000 Ft járult. A pályázatot a Kézirattár a Keleti Gyűjteménnyel közösen nyújtotta be, az összeget megosztva használtuk fel. A Keleti Gyűjtemény a pályázat keretén belül Szilágyi Dániel isztambuli gyűjtéséből származó török kéziratokat, illetve egy, a kolozsvári születésű Ibrahim Mütefferika műhelyéből származó török ősnymtatványt restauráltatott 786 eFt értékben.

8. Reprográfia

Ebben az évben a Másoló Műhelyben 317 olvasói megrendelésre 28.764 db fénymásolat készült (2011-ben 42.570 db). Ezekből munkatársunk 8.651 db-ot az Infotec MPC 2030-as típusú készüléken, 20.113 db-ot a Nashua gépen készített. A könyvtári célokra készült másolatok száma 4.563 db; ebből 2.135 db hiányos kötetek pótlását vagy állományvédelmi célokat szolgált. Jelentősen nőtt a szkennelési megrendelések száma: olvasóink számára ezzel az eljárással 6.134 felvétel készült (2011-ben 1.097). A műhely teljes nettó bevétele 2012-ben 205.000 Ft volt.

A feltölthető kártyával működő két önkiszolgáló másológéphez 2012-ben közel 50 kártyát adtunk el. A kártyákra feltöltött összegből a Könyvtárnak nettó 236.000 Ft bevétele származott. A forgalmi adatok a következők: 13.964 nyomtatott, ill. fénymásolt oldal, 209.460 Ft értékben, és 9.691 szkennelt oldal, 48.455 Ft értékben. Emellett továbbra is volt lehetőség készpénzes nyomtatásra és szkennelésre a folyóirat-olvasóban: itt 2.374 oldalt (2011-ben 2.039-t) rendeltek látogatóink, ebből nettó 46.000 Ft bevételünk volt. Saját digitális fényképezőgép használatát 163 alkalommal engedélyeztük, egy-egy cikk vagy rövidebb könyvrészlet felvételéhez.

A Kézirattárban helyben készült 4.035 fénymásolatból 149.295 Ft, a 6.669 lap szkenneléséből pedig 246.753 Ft bevétel származott.

A Keleti Gyűjtemény korlátozott mennyiségben, helyben is biztosít lehetőséget a kisebb reprográfiai igények azonnali kielégítésére, melyből nettó 30.525 Ft bevétel származott.

Keleti Gyűjteményből származó kéziratok és könyvek Mikrofilmtárban készített szkenneléséből, illetve a Gyűjtemény által kiadott felhasználási engedélyekből 1.145.408 Ft (198.408 Ft; 1.908 EUR és 1.748 USD) bevétel folyt be a Könyvtár számlájára.

9. Fotótechnikai térítési szolgáltatások

Felvételek száma

	2011	2012
Mikrofilm	0	0
Kisfilm	0	0
6x6 vagy színes felvétel	0	0
Digitális felvétel	11	50
Összesen	11	50

Másolatok száma

	2011	2012
Mikrofilm-másolat (m)	143	117
Fotókópia (nagyítás)	0	3
Elektrosztatikus nagyítás	1.555	654
Digitális (szkenelés)	3.245	12.115
Összesen	4.943	12.889

A megrendelésekből származó bevétel összege áfa nélkül: 2.173.341 Ft volt.

Professzorok egymás között ... prof. Náray-Szabó Gábor és prof. Ritoók Zsigmond